

[3704] – 12

M.A. (Part – II) Examination, 2010
ECONOMICS
EC – 13 : Agricultural Economics (85 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :** 1) *All questions are **compulsory**.*
2) *Figures to the **right** indicate **full** marks.*
3) *Answers should be **precise** and to the **point**.*
4) ***Draw** neat diagrams **wherever** necessary.*

1. Answer the following questions in **20** words **each** (**any ten**) : **20**

- 1) State two objectives of Public distribution system.
- 2) Define agricultural economics.
- 3) State two obstacles in modernization of agriculture.
- 4) What is livestock productivity ?
- 5) What is Farm Budgeting ?
- 6) What do you mean by land reforms ?
- 7) Define unorganized capital market.
- 8) What is regulated markets ?
- 9) What is cropping pattern ?
- 10) Define sustainable agriculture.
- 11) What is Agri-business ?
- 12) What is food security ?
- 13) State two problems of marginal farmers.

P.T.O.

2. Answer the following questions in **50** words **each** (**any two**) : **10**
- 1) Explain the nature of agricultural economics.
 - 2) Explain the drawbacks of collective farming.
 - 3) What is sustainable agriculture ? Explain the contributing factors of sustainable agriculture.
 - 4) State the nature of crop insurance.
3. Answer the following questions in **150** words **each** (**any two**) : **20**
- 1) Explain the relation between agricultural development and environment problems.
 - 2) Explain the role of land reforms in agricultural development.
 - 3) What is terms of trade ? Explain the nature of terms of trade between agricultural and non-agricultural prices.
 - 4) Explain the role of Regional Rural Banks in rural credit.
4. Answer the following questions in **500** words **each** (**any two**) : **30**
- 1) What is production function ? Explain the laws of return with respect to size of Farm.
 - 2) Critically evaluate the role of NABARD in agricultural credit. Suggest the measures to improve it.
 - 3) What are the objectives of agricultural price policy ? Evaluate the agricultural price policy of government of India.
 - 4) Evaluate the impact of World Trade rganization on Indian agriculture.

मराठी रूपांतर

- सूचना :** 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 3) उत्तरे नेमकी मुद्देसूद असावीत.
 4) आवश्यक त्या ठिकाणी सुबक आकृती काढा.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दांत लिहा (कोणत्याही दहा) :

20

- 1) सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेची दोन उद्दीष्टे सांगा.
- 2) कृषी अर्थशास्त्राची व्याख्या करा.
- 3) शेतीच्या आधुनिकीकरणातील दोन अडथळे सांगा.
- 4) पशूधनाची उत्पादकता म्हणजे काय ?
- 5) कृषी अंदाजपत्रक म्हणजे काय ?
- 6) 'जमीन सुधारणा' यांचा तुम्हास काय अर्थबोध होतो ?
- 7) असंघटीत भांडवलबाजाराची व्याख्या करा.
- 8) नियंत्रित बाजारपेठा म्हणजे काय ?
- 9) पीक अकृतीबंध म्हणजे काय ?
- 10) शाश्वतता शेतीची व्याख्या करा.
- 11) कृषी संबंधीत व्यवसाय म्हणजे काय ?
- 12) अन्नसुरक्षा म्हणजे काय ?
- 13) सीमांत शेतकऱ्यांच्या दोन समस्या सांगा.

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) :

10

- 1) कृषी अर्थशास्त्राचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- 2) सामुहीक शेतीचे दोष स्पष्ट करा.
- 3) शाश्वत शेती म्हणजे काय ? शाश्वत शेतीसाठी जबाबदार असलेले घटक स्पष्ट करा.
- 4) पीक वीम्याचे स्वरूप सांगा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : **20**
- 1) शेती विकास आणि पर्यावरण समस्या यामधील संबंध स्पष्ट करा.
 - 2) शेती विकासातील जमीन सुधारणांची भूमिका स्पष्ट करा.
 - 3) व्यापार शर्ती म्हणजे काय ? शेती किंमती आणि बिगर शेती किंमती मधील व्यापार शर्तीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
 - 4) ग्रामीण वित्तपुरवठ्यातील प्रादेशिक ग्रामीण बँकांची भूमिका स्पष्ट करा.
4. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **500** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : **30**
- 1) उत्पादन फलन म्हणजे काय ? शेती आकारमानाच्या संदर्भात प्रतीफलाचे नियम स्पष्ट करा.
 - 2) शेती कर्जपुरवठ्यातील नाबार्डच्या भूमिकेचे मूल्यमापन करा. त्यात सुधारणा करण्यासाठी उपाय सुचवा.
 - 3) शेतीमात किंमत धोरणाची उद्दीष्ट्ये कोणती आहेत ? भारत सरकारच्या शेतीमाल किंमत धोरणाचे मूल्यमापन करा.
 - 4) जागतिक व्यापार संघटनेच्या (W.T.O.) भारतीय शेतीवरील परिणामांचे मूल्यमापन करा.

[3704] – 3

M.A. (Part – I) Examination, 2010
ECONOMICS
EC – 3 : Indian Economic Policy
(85 Pattern)

Time : Three Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :** i) *All questions are **compulsory**.*
ii) *Figures to the **right** indicate **full** marks.*
iii) *Answers should be **precise** and to the **point**.*
iv) *Draw **neat** diagrams **wherever** necessary.*

1. Answer the following questions in **20** words **each** (**any ten**) : **20**

- 1) Define economic development.
- 2) State two components of social infrastructure.
- 3) What are the types of grass-root organisation for development ?
- 4) Define poverty.
- 5) What is stock exchange ?
- 6) Define food security.
- 7) What is public sector enterprise ?
- 8) What is Industrial productivity ?
- 9) Define money market.
- 10) What is foreign exchange rate ?
- 11) Define balance of payments.
- 12) What is privatisation ?
- 13) State two adverse effects of World Trade Organisation on Indian agriculture.

P.T.O.

2. Answer the following questions in **50** words **each (any two)** : **10**

- 1) Explain the role of state in economic development.
- 2) What are the causes of inequality in India ?
- 3) Briefly explain the Land Reforms in India.
- 4) What are the causes of adverse balance of payment in India ?

3. Answer the following questions in **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) Examine the Industrial policy 1991 in India.
- 2) Explain the recent changes in money market.
- 3) Explain the nature and causes for environmental imbalance in India.
- 4) What are the effects of W.T.O. on agriculture sector ?

4. Answer the following questions in **500** words **each (any two)** : **30**

- 1) Explain in detail the indicators of economic development.
- 2) Explain in detail the causes and effects of population Explosion in India.
- 3) Analyse the significant changes in the structure and direction of Indias foreign trade since 1991.
- 4) Explain the role and effects of multi-national corporation.

मराठी रूपांतर

सूचना: i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

iii) उत्तरे मुद्देसूद आणि नेमकी असावीत.

iv) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

v) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा)

20

- 1) आर्थिक विकासाची व्याख्या द्या.
- 2) सामाजिक संरचनेचे दोन घटक सांगा.
- 3) विकासाच्या मुळारंभी (Grass-root) संघटनांचे प्रकार कोणते ?
- 4) दारिद्र्याची व्याख्या द्या.
- 5) रोखे बाजार म्हणजे काय ?
- 6) अन्न सुरक्षेची व्याख्या द्या.
- 7) सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम म्हणजे काय ?
- 8) औद्योगिक उत्पादकता म्हणजे काय ?
- 9) नाणेबाजाराची व्याख्या द्या.
- 10) परकिय विनिमय दर म्हणजे काय ?
- 11) व्यवहारतोलाची व्याख्या द्या.
- 12) खाजगीकरण म्हणजे काय ?
- 13) जागातिक व्यापार संघटनेचे भारतीय शेतीवरील दोन प्रतिकूल परिणाम सांगा.

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) **10**
- 1) राज्याची आर्थिक विकासातील भूमिका स्पष्ट करा.
 - 2) भारतातील विषमतेची कारणे कोणती ?
 - 3) भारतातील जमिनसुधारणा थोडक्यात स्पष्ट करा.
 - 4) भारतातील प्रतिकूल व्यवहारतोलाची कारणे कोणती ?
3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) **20**
- 1) भारतातील 1991 च्या औद्योगिक धोरणाचे परीक्षण करा.
 - 2) नाणेबाजारातील अलीकडच्या काळात झालेले बदल स्पष्ट करा.
 - 3) भारतातील पर्यावरणीय असंतुलनाचे स्वरूप आणि कारणे स्पष्ट करा.
 - 4) जागतिक व्यापार संघटनेचे (W.T.O.) शेतीक्षेत्रावरील परिणाम कोणते ?
4. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **500** शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) **30**
- 1) आर्थिक विकासाचे निर्देशक सविस्तर स्पष्ट करा.
 - 2) भारतातील लोकसंख्या प्रस्फोटाची कारणे आणि परिणाम सविस्तर स्पष्ट करा.
 - 3) भारताच्या परकीय व्यापाराची रचना आणि दिशा यांच्यातील 1991 पासूनच्या महत्वाच्या बदलांचे विश्लेषण करा.
 - 4) बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची भूमिका व परिणाम स्पष्ट करा.

[3704] – 6

M.A. Examination, 2010
ECONOMICS
EC – 9 : Quantitative Methods
(85 Pattern)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

- N.B. :** 1) Attempt *all* questions.
2) Figures to the *right* indicate *full* marks.
3) Answers should be *precise* and to the point.
4) Use of non programmable calculator is *allowed*.

1. Solve **any ten** of the following :

20

1) Find the missing number and give the sum using suitable formula

$$1 + 3 + 9 + * + 81 + 243 + * + 2187$$

2) Solve

$$5 \begin{bmatrix} 2 & 3 & 0 \\ 4 & -7 & 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} & & \\ & & \end{bmatrix}$$

3) What is a quadratic function ?

4) Simplify

$$108 + \frac{1}{4} \text{ of } 36 + \frac{2}{5} \times 3\frac{1}{4}$$

5) Solve

$$\lim_{x \rightarrow 3} \frac{x^2 + 5x + 6}{x^2 - x + 2}$$

6) Find $\int \log x \, dx$.

7) Find the differential equation of all straight lines passing through the origin.

P.T.O.

- 8) Find the probability of drawing two kings successively from a pack of 52 cards if the card is replaced.
- 9) Expand with the help of binomials $(1 + x)^5$
- 10) If the regression coefficient of x on y is $\frac{1}{6}$ and that of y on x is $\frac{3}{2}$, what is the value of the correlation coefficient between x and y ?
- 11) Distinguish between type I and type II error.
- 12) Explain the term 'mutually exclusive events'.
- 13) State the average of first five prime numbers.

2. Solve **any two** of the following :

10

- 1) The incomes of a group of 5000 persons were found to be normally distributed with mean Rs. 900 and S.D. Rs. 75. What was the highest income the poorest 200 ?
- 2) The total cost function 'C' for output 'x' is given by $C = \frac{2}{5}x + \frac{35}{2}$. Thus find, (1) Cost when output is 4. (2) Average cost when output is 10 and (3) Marginal Cost when output is 3.
- 3) An automobile dealer sells two car models. Standard and deluxe. Each is available in one of the two colours, white and red. His sales for the months of January and February are given by the matrices.

$$A = \begin{matrix} & \text{s t a n d a r d} & \text{d e l u x e} \\ \text{W h i t e} & \begin{bmatrix} 2 & 1 \end{bmatrix} \\ \text{R e d} & \begin{bmatrix} 3 & 4 \end{bmatrix} \end{matrix}, \quad B = \begin{matrix} & \text{s t a n d a r d} & \text{d e l u x e} \\ \text{W} & \begin{bmatrix} 3 & 1 \end{bmatrix} \\ \text{R} & \begin{bmatrix} 2 & 3 \end{bmatrix} \end{matrix}$$

Find his total sales for each model and colour for both months.

- 4) Find the coordinates of the point of intersection of the two lines.

Given :

$$\begin{aligned} & 2x + 3y = 9 \\ \text{a) } & 3x + 5y = 12 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} & 2x + y = 24 \\ \text{b) } & 3x - 2y = 8 \end{aligned}$$

3. Solve **any two** of the following :

20

1) If $A = \begin{bmatrix} 2 & 3 \\ 4 & 5 \end{bmatrix}$, $B = \begin{bmatrix} 3 & 1 \\ 2 & 5 \end{bmatrix}$

Find AB' , $A'B$, $(AB)'$, $(A+B)'$

2) A survey of 320 families with 5 children each revealed the following distribution

No. of Boys : 5 4 3 2 1 0

No. of Girls : 0 1 2 3 4 5

No. of Families : 14 56 110 88 40 12

Is the result consistent with the hypothesis that male and female birth are equally probable ?

3) Calculate the correlation coefficient

Supply : 112 125 126 118 118 121 125 125 131 135

Price : 106 102 102 104 98 96 97 97 95 90

4) Maximize $z = 4x + 2y$

Subject to $2x + 3y \leq 18$

$x + y \geq 10$

$x, y \geq 0$

4. Solve **any two** of the following :

30

1) After an advertising campaign a product has sales rate $f(t)$, given by $f(t) = 1000e^{-0.5t}$, where 't' is the number of months since the close of the campaign, find,

a) The total cumulative sales after 3 months

b) The sales during the fourth month

c) The total sales as a result of the campaign

2) Using Cramer's rule-solve.

$$3x - 4y + 5z = 25$$

$$2x + 3y + z = 04$$

$$x - y + 2z = 09$$

3) A husband and wife appeared in an interview for two vacancies in the same post. The probability of husband's selection is $\frac{1}{7}$ and that of wife's selection is $\frac{1}{5}$. What is the probability that

- a) Both of them will be selected
 - b) Only one of them will be selected
 - c) None of them will be selected.
- 4) The AM and S.D. of the values of 100 items in a group are 80 and 5 respectively. In a second group 25 items and each item has a value equal to 60. Find the A.M. and S.D. of the 125 items of the two groups taken together.
-

M.A. Examination, 2010
ECONOMICS
EC – 12 : Quantitative Methods
(85 Pattern)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

- N.B. :** 1) Attempt **all** questions.
2) Figures to the **right** indicate **full** marks.
3) Answers should be **precise** and to the point.
4) Use of calculator is **allowed**.

1. Solve **any ten** of the following :

20

1) Simplify $1 + \frac{1}{1 + \frac{5}{6}}$.

2) If $\frac{617}{24.64} + x = 90$, Find 'x'.

3) $y = x(x + 1)$ for $x > 0$. Examine the continuity.

4) Find the probability that in a random arrangement of the letters of the word 'DAUGHTER' the letter 'D' occupies the first place.

5) An article is sold at 25% profit, what is the ratio of cost price to selling price ?

6) Find $\lim_{x \rightarrow 2} \sqrt{\frac{x^3 + 2x + 3}{x^2 + 5}}$

7) Define notation of function.

8) Define quartile deviation.

9) What is sampling technique ?

- 10) A result such as $r^2 = 1 - (650/500)$ is not possible. Why ?
- 11) State a two tailed test ?
- 12) If $P(A/B) = P(A)$ then A and B are independent events. Examine the validity of this statement.
- 13) State type I and type II errors.

2. Solve **any two** of the following :

10

- 1) Let $A = \begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 3 & 4 \end{bmatrix}$ and $B = \begin{bmatrix} 4 & 3 \\ 1 & 2 \end{bmatrix}$ prove that $(A + B)' = A' + B'$.
- 2) A manufacturer earns Rs. 4,500, in the first month and Rs. 6,000 in the second month. On plotting these points the manufacturer observes a linear function may fit the data. Find the linear function that fits the data and predict the earnings of the third month.
- 3) Differentiate $\left(\frac{2x+5}{5x-7} \right)^4$ with respect to 'x'.
- 4) The numbers 3.2, 5.8, 7.8 and 4.5 have frequencies x, (x + 2), (x + 3) and (x + 6) respectively. If the arithmetic mean is 4.876, find 'x'.

3. Solve **any two** of the following :

20

- 1) The demand function for commodity A is given by $X_A = f(P_A, P_B, P_C) = 63.3 - 1.9P_A + 0.2P_B + 0.5P_C$
 - i) Find the partial elasticities of demand for A with respect to prices of other commodities B and C.
Estimate the partial elasticities for $P_{(A)} = 10, P_B = 8, P_C = 7$.
- 2) If $A = \begin{bmatrix} 2 & -3 \\ 4 & 5 \end{bmatrix}, B = \begin{bmatrix} 3 \\ 17 \end{bmatrix}$ find the matrix 'X' such that, $AX = B$.

- 3) Six married couples are in a room. If two persons are chosen at random, find the probability that
- 1) They are married to each other
 - 2) One is male and one is female

- 4) Maximize $z = 10x + 12y$

Subject to $x + y \leq 60$

$$x - 2y \geq 0$$

$$x, y \geq 0$$

4. Solve **any two** of the following :

30

- 1) If the total cost function of a firm is

$$C = \frac{1}{3}x^3 - 5x^2 + 28x + 10$$

Where 'C' is the total cost and 'x' is the output. A tax is imposed at the rate of Rs. 2 per unit, and the producer adds it to his cost. If the demand function is given by $P = 2530 - 5x$, where Rs. 'P' is the price per unit of output, find the profit maximising output and the price at that level.

- 2) A book publisher finds that the production cost of a book is Rs. 30, and fixed cost per year is Rs. 25,000. If each book is sold at the rate of Rs. 50, find the cost function, the revenue function and the minimum number of books to be sold per year in order that there is no loss.

- 3) The equilibrium condition for 3 related markets is given by

$$11P_1 - P_2 - P_3 = 31$$

$$-P_1 + 6P_2 - 2P_3 = 26$$

$$P_1 - 2P_2 + 7P_3 = 24$$

Using matrix inversion find the equilibrium price for each market.

- 4) Explain the following terms in details, give examples, draw neat diagrams wherever necessary.
- 1) Critical Region
 - 2) Most power full test
 - 3) The population mean.

[3704] – 1

M.A. (Part – I) Examination, 2010
ECONOMICS
EC-1 : Micro Economics Analysis
(85 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. : 1) All questions are **compulsory**.
2) Figures to the **right** indicate **full** marks.
3) Draw diagrams **wherever** necessary.*

1. Answer in **twenty** words (**any ten**) :

(10×2=20)

- 1) What is production function ?
- 2) Define Micro Economics.
- 3) What do you mean by cardinal utility ?
- 4) What is Gross interest ?
- 5) What is excess capacity ?
- 6) Define Quasi rent.
- 7) What are cartels ?
- 8) Define cross elasticity.
- 9) Define supply.
- 10) State any two features of indifference curve.
- 11) Define duopoly.
- 12) State any two basic economic problems.
- 13) What is collective bargaining ?

2. Answer in **50** words (**any two**) :

(2×5=10)

- 1) Explain the innovation theory of profit.
- 2) State the features of price mechanism.
- 3) State marginal rate of substitution.
- 4) What do you mean by price discrimination ?

P.T.O.

3. Answer in **150** words (**any two**) :

(2×10=20)

- 1) Bringout the importance of Micro Economics.
- 2) Discuss the Modern theory of Rent.
- 3) State and explain the revealed preference theory of demand.
- 4) Critically examine the liquidity preference theory of interest.

4. Answer in **500** words (**any two**) :

(2×15=30)

- 1) Explain the Ricardian theory of Rent.
- 2) Discuss fully the Baumal's sales revenue maximization model.
- 3) What is Monopolistic competition ? Explain shortrun equilibrium in monopolistic competition.
- 4) What are the features of Duopoly ? Explain the Cournot's Duopoly model.

मराठी रूपांतर

सूचना : i) सर्व प्रश्न अनिवार्य.

ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृती काढावी.

I. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा (कोणतेही दहा) :

20

- 1) उत्पादन फलन म्हणजे काय ?
- 2) सूक्ष्म अर्थशास्त्राची व्याख्या द्या.
- 3) संख्यावाचक उपयोगितेचा तुम्हास काय अर्थबोध होतो ?
- 4) एकूण (स्थूल) व्याज म्हणजे काय ?
- 5) अतिरिक्त उत्पादन क्षमता म्हणजे काय ?
- 6) आभास खंडाची व्याख्या द्या.
- 7) “संध” म्हणजे काय ?
- 8) छेदक लवचिकतेची व्याख्या द्या.

- 9) पुरवठयाची व्याख्या द्या.
- 10) समवृत्तीवक्राची कोणतेही दोन वैशिष्टे सांगा.
- 11) व्दयाधिकाराची व्याख्या द्या.
- 12) कोणतेही दोन मूलभूत आर्थिक प्रश्न सांगा.
- 13) सामुदायिक सौदाशक्ती म्हणजे काय ?

II. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : **10**

- 1) नफ्याचा नवप्रवर्तन (नवोन्मेष) सिद्धांत स्पष्ट करा.
- 2) किंमतयंत्रणेची वैशिष्टे स्पष्ट करा.
- 3) सीमांत पर्यायता दराची संकल्पना स्पष्ट करा.
- 4) मूल्यभेदाची संकल्पना स्पष्ट करा.

III. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दांत सविस्तर लिहा (कोणतेही दोन) : **20**

- 1) सुक्ष्म अर्थशास्त्राचे महत्व स्पष्ट करा.
- 2) खंडाच्या आधुनिक सिद्धांताची चर्चा करा.
- 3) मागणीचा प्रकटीकरण सिद्धांता सांगा व स्पष्ट करा.
- 4) व्याजाच्या रोखता पसंती सिद्धांताचे टीकात्मक परीक्षण करा.

IV. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **500** शब्दांत सविस्तर लिहा (कोणतेही दोन) : **30**

- 1) रिकॉर्डो यांचा खंड सिद्धांत सविस्तर स्पष्ट करा.
- 2) बाऊमोल यांचे विक्री प्राप्ती महत्तमीकरण प्रतिमान स्पष्ट करा.
- 3) मक्तेदारीयुक्त स्पर्धा म्हणजे काय ? मक्तेदारीयुक्त स्पर्धातील अल्पकालीन समतोल स्पष्ट करा.
- 4) व्दयाधिकाराची वैशिष्टे कोणती ? कुर्नोट यांचे व्दयाधिकार प्रतिमान स्पष्ट करा.

[3704] – 11

M.A. (Part – II) Examination, 2010
ECONOMICS
EC – 6 : INTERNATIONAL TRADE AND FINANCE
(85 Pattern)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

*N.B. : i) Attempt **all** questions.
ii) Figures to the **right** indicate **full** marks.
iii) Answer should be **precise and to the point**.*

1. Answer the following questions in **20** words each (**any ten**) : **20**

- 1) What is meant by Leontif's paradox ?
- 2) What is immiserising growth ?
- 3) Define Intra-industry trade.
- 4) What is tariff ?
- 5) Define terms of trade.
- 6) What is fixed exchange rate ?
- 7) Define Devaluation.
- 8) What is Foreign trade multiplier ?
- 9) Define Balance of payments.
- 10) State two objectives of SAPTA.
- 11) State two functions of World Bank.
- 12) What do you mean by composition of foreign trade ?
- 13) What is export promotion ?

2. Answer the following questions in **50** words each (**any two**) : **10**

- 1) Explain the merits of flexible exchange rate.
- 2) State the case for free trade policy.
- 3) State the static gains of International Trade.
- 4) State the objectives of SAARC.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **150** words each (**any two**) : **20**

- 1) Explain the difference between internal trade and international trade.
- 2) Explain the merits of fixed exchange rate.
- 3) Explain the effects of tariffs on the terms of trade.
- 4) Explain the functions of World Trade organisation.

4. Answer the following questions in **500** words each (**any two**) : **30**

- 1) State and explain the comparative cost theory of International Trade.
- 2) What are the causes of disequilibrium in the balance of payments ? Evaluate the methods used to correct disequilibrium in the balance of payments.
- 3) Discuss the objectives and achievements of SAARC.
- 4) State and explain the functions of International Monetary Fund.

मराठी रूपांतर

- सूचना :** i) सर्व प्रश्न सोडवा.
 ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 iii) उत्तरे नेमकी व मुद्देसूद असावीत.

I. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दात लिहा (कोणतेही दहा). **20**

- 1) लिऑन्टीफ चा विरोधाभास म्हणजे काय ?
- 2) दारिद्र्यकारी अभिवृद्धी म्हणजे काय ?
- 3) आंतर उद्योग व्यापाराची व्याख्या द्या.
- 4) जकात म्हणजे काय ?
- 5) व्यापाराच्या शर्तीची व्याख्या द्या.
- 6) स्थिर विनिमय दर म्हणजे काय ?
- 7) अवमुल्यनाची व्याख्या द्या.
- 8) परकीय व्यापार गुणक म्हणजे काय ?
- 9) व्यवहारतोलाची व्याख्या द्या.

- 10) साप्ता (SAPTA) ची दोन उद्दीष्टे सांगा.
- 11) जागतिक बँके ची दोन कार्ये सांगा.
- 12) परकीय व्यापाराची रचना म्हणजे काय ?
- 13) निर्यात प्रोत्साहन म्हणजे काय ?

II. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन).

10

- 1) बदलत्या विनिमय दराचे गुण स्पष्ट करा.
- 2) खुला व्यापार धोरणाच्या बाजूने युक्तिवाद करा.
- 3) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे स्थितिशील लाभ सांगा.
- 4) 'सार्क'ची उद्दीष्टे स्पष्ट करा.

III. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दात सविस्तर लिहा (कोणतेही दोन).

20

- 1) अंतर्गत व्यापार आणि आंतरराष्ट्रीय व्यापारातील फरक स्पष्ट करा.
- 2) स्थिर विनिमयदराचे गुण स्पष्ट करा.
- 3) जकातीचे व्यापारशर्तीवरील परिणाम स्पष्ट करा.
- 4) जागतिक व्यापार संघटने ची कार्ये स्पष्ट करा.

IV. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **500** शब्दात सविस्तर लिहा (कोणतेही दोन).

30

- 1) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचा तुलनात्मक खर्च सिद्धांत सांगा व स्पष्ट करा.
- 2) व्यवहारतोलात असमतोल असण्याची कारणे कोणती ? व्यवहारतोलातील असमतोल दुरुस्त करण्याच्या पद्धतींचे मुल्यमापन करा.
- 3) 'सार्क'ची उद्दीष्टे आणि यश या संदर्भात चर्चा करा.
- 4) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीची कार्ये सांगा व स्पष्ट करा.

[3704] – 2

M.A. (Part – I) Examination, 2010
ECONOMICS
EC-2 : Public Economics
(85 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B.:* 1) Attempt **all** questions.
2) Figures to the **right** indicate **full** marks.
3) Answers should be **precise** and to the **point**.
4) Draw **neat** diagrams **wherever** necessary.

1. Answer the following questions in **20** words **each** (any ten) : **20**

- 1) Define 'Merit Goods'.
- 2) What is public sector ?
- 3) Define Public Expenditure.
- 4) What is zero-base budgeting ?
- 5) Give any two principles of public debt management.
- 6) Define Regressive Tax.
- 7) What is discretionary fiscal policy ?
- 8) Give any two functions of Finance Commission in India.
- 9) Define 'Fiscal Policy'.
- 10) What is programme budgeting ?
- 11) What is Economic stabilization ?
- 12) Give two revenue sources of local bodies.
- 13) What is 'public debt' ?

2. Answer the following questions in **50** words **each** (any two) : **10**

- 1) Explain the role of Government in Economy.
- 2) Explain Wagner's law of increasing state activity.
- 3) Explain Balanced budget multiplier.
- 4) Distinguish between direct and indirect taxes.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) What is Trade off between equity and efficiency in taxation ?
- 2) Explain the types of public debt.
- 3) Distinguish between public goods and private goods.
- 4) Explain the interdependence of monetary and fiscal policy.

4. Answer the following questions in **500** words **each (any two)** : **30**

- 1) Explain the theory of 'Optimal Taxation'.
- 2) Explain the objectives of fiscal policy in a developing country.
- 3) Explain critically Wiseman-Peacock hypothesis of public expenditure.
- 4) State the recommendations of 11th Finance Commission.

मराठी रूपांतर

सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडवा.

२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

३) उत्तरे मुद्देसुद व नेमकी असावीत.

४) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

५) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) :

20

- १) गुणवत्ता वस्तूची व्याख्या द्या.
- २) सार्वजनिक क्षेत्र म्हणजे काय ?
- ३) सार्वजनिक खर्चाची व्याख्या द्या.
- ४) शून्याधारित अर्थसंकल्प म्हणजे काय ?
- ५) सार्वजनिक कर्ज व्यवस्थापनाची दोन तत्वे सांगा.
- ६) प्रतिगामी कराची व्याख्या द्या.
- ७) विवेचक राजकोषीय धोरण म्हणजे काय ?

८) भारतीय वित्त आयोगाची कोणतीही दोन कार्ये सांगा.

९) राजकोषीय धोरणाची व्याख्या द्या.

१०) प्रायोजित अर्थसंकल्प म्हणजे काय ?

११) आर्थिक स्थिरीकरण म्हणजे काय ?

१२) स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे उत्पन्नाचे दोन स्रोत द्या.

१३) सार्वजनिक कर्ज म्हणजे काय ?

२. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

10

१) अर्थव्यवस्थेतील सरकारची भूमिका स्पष्ट करा.

२) वँगनर यांचा “सरकारच्या वाढला क्रियाशीलतेचा” नियम स्पष्ट करा.

३) समतोल अंदाजपत्रक गुणक स्पष्ट करा.

४) प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष करातील फरक स्पष्ट करा.

३. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

20

१) कररचनेतील समानता आणि कार्यक्षमता यामधील सममूल्यन म्हणजे काय ?

२) सार्वजनिक कर्जाचे प्रकार स्पष्ट करा.

३) सार्वजनिक वस्तू व खाजगी वस्तू यामधील फरक स्पष्ट करा.

४) मौद्रिक धोरण व वित्तीय धोरण यांमधील परस्परावलंबित्व स्पष्ट करा.

४. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५०० शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

30

१) पर्याप्त करारोपणाचा सिद्धांत स्पष्ट करा.

२) विकसनशील देशांच्या वित्तीय धोरणाची उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा.

३) वॉर्जमन-पिकॉक यांची सार्वजनिक खर्चाची गृहितक स्पष्ट करा.

४) 11 व्या वित्त आयोगाच्या शिफारशी कोणत्या ते सांगा.

[3704] – 9

M.A. (Part – II) Examination, 2010
ECONOMICS
EC-4 : Macro Economic Analysis
(85 Pattern) (Old)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*Note : 1) All questions are **compulsory**.
2) Figures to the **right** indicate **full** marks.
3) Draw diagrams **wherever** necessary.*

1. Answer in **20** words (**any ten**) : **20**

- 1) What is net national income at factor cost ?
- 2) Define IS curve.
- 3) What is marginal efficiency of capital ?
- 4) Define high powered money.
- 5) What is consumption function ?
- 6) State Fishers transaction equation.
- 7) What is liquidity trap ?
- 8) State three motives of demand for money.
- 9) Define monetary policy.
- 10) What is R.B.I's definition of money supply ?
- 11) Define velocity of money.
- 12) What is permanent income ?
- 13) What is induced investment ?

2. Answer in **50** words (**any two**) : **10**

- 1) Explain the circular flow of income in a two sector economy.
- 2) Explain Tobin's modified Philip's curve.
- 3) State the effects of changes in money supply on LM curve.
- 4) Explain the causes for the revival of monetarism.

P.T.O.

3. Answer in **150** words (**any two**) :

20

- 1) Explain the Fishers quantity theory of money.
- 2) Explain the loanable fund theory of interest.
- 3) Explain the Keynesian psychological law of consumption.
- 4) State and explain Tobin's portfolio theory.

4. Answer the following questions in **500** words **each** (**any two**) :

30

- 1) Critically examine the quantitative credit control policy of RBI.
- 2) Explain relative effectiveness of monetary and fiscal policy with IS-LM curves.
- 3) What is accelerator ? Explain fully how it affects investments.
- 4) What is marginal efficiency of capital ? Explain short run and long-run factors affecting the marginal efficiency of capital.

मराठी रूपांतर

सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **20** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) :

20

- 1) घटकखर्चानुसार राष्ट्रीय उत्पन्न म्हणजे काय ?
- 2) IS वक्राची व्याख्या द्या.
- 3) भांडवलाची सीमांत लाभक्षमता म्हणजे काय ?
- 4) 'उच्च शक्ती' पैशाची व्याख्या द्या.
- 5) उपभोग फलन म्हणजे काय ?
- 6) फिशरचे विनिमय समीकरण सांगा.
- 7) रोखतेचा सापळा म्हणजे काय ?
- 8) पैशाच्या मागणीचे तीन हेतु सांगा.

- 9) चलनविषयक धोरणाची व्याख्या द्या.
 - 10) रिझर्व्ह बँकेच्या पैशाच्या पुरवठ्याची व्याख्या कोणती ?
 - 11) पैशाच्या भ्रमणवेगाची व्याख्या करा.
 - 12) स्थायी उत्पन्न म्हणजे काय ?
 - 13) प्रेरित गुंतवणूक म्हणजे काय ?
2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **10**
- 1) द्विक्षेत्रीय अर्थव्यवस्थेतील उत्पन्नाचा चक्राकार प्रवाह स्पष्ट करा.
 - 2) टॉबिन यांचा सुधारित फिलिप्स वक्र स्पष्ट करा.
 - 3) पैशाच्या पुरवठ्यातील बदलाचा LM वक्रावरील होणारा परिणाम सांगा.
 - 4) मुद्रावादाच्या पुनरुज्जीवनासाठीची कारणे स्पष्ट करा.
3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **20**
- 1) फिशर यांचा चलन संख्यामान सिद्धांत स्पष्ट करा.
 - 2) व्याजाचा कर्जाऊ निधी सिद्धांत स्पष्ट करा.
 - 3) केन्सचा उपभोगाचा मानसशास्त्रीय नियम स्पष्ट करा.
 - 4) टोबिन यांचा रोखा संग्रह सिद्धांत स्पष्ट करा.
4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **500** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **30**
- 1) भारतीय रिझर्व्ह बँकेच्या संख्यात्मक पतनियंत्रण धोरणाचे टीकात्मक परीक्षण करा.
 - 2) IS-LM वक्रांच्या साहाय्याने चलन विषयक आणि राज्यवित्तीय धोरणाची सापेक्ष परिणामकारकता स्पष्ट करा.
 - 3) प्रवेग म्हणजे काय ? तो गुंतवणूकीवर कसा परिणाम करतो हे सविस्तर स्पष्ट करा.
 - 4) भांडवलाची सीमान्त कार्यक्षमता म्हणजे काय ? भांडवलाच्या सीमान्त कार्यक्षमतेवर परिणाम करणारे अल्पकालीन व दीर्घकालीन घटक स्पष्ट करा.

[3704] –10

**M.A. (Part – II) Examination, 2010
ECONOMICS**

EC – 5 : Economics of Growth and Development (85 Pattern)(Old)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

- N.B. :** i) *All questions are compulsory.*
ii) *Figures to the **right** indicate **full** marks.*
iii) *Answers should be precise and to the point.*
iv) *Draw **neat** diagrams **wherever** necessary.*

1. Answer the following questions in **20** words **each** (any ten) : **20**
- 1) Define the concept of Economic Growth.
 - 2) What is meant by embodied technical progress ?
 - 3) What is relative poverty ?
 - 4) What is food security ?
 - 5) What is Surplus Value ?
 - 6) What is balanced growth ?
 - 7) State two obstacles in using new technology in agriculture.
 - 8) Define 'Balance of Payments'.
 - 9) What is free trade ?
 - 10) What is Micro-level planning ?
 - 11) State two difficulties in measuring the economic development.
 - 12) State two implications of Globalisation.
 - 13) What is 'Human Development Index (HDI) ?
2. Answer the following questions in **50** words **each** (any two) : **10**
- 1) State the assumptions of Domar's Model of economic growth.
 - 2) Examine the relationship between population and environment.

P.T.O.

- 3) Explain the concept of 'technical dualism'.
- 4) Explain the concept of 'sustainable agriculture'.
3. Answer the following questions in **150** words **each (any two)** : **20**
 - 1) Explain the Pasinetti's model of economic growth.
 - 2) Describe crisis in capitalism.
 - 3) Explain Prebisch, Singer and Myrdal thesis.
 - 4) Explain fully Big-Push theory of economic growth by Rosenstein Roden.
4. Answer the following questions in **500** words **each (any two)** : **30**
 - 1) What is Human Resource Development ? Explain the role of government in human resource development.
 - 2) Explain critically the Malthusian theory of economic development.
 - 3) Critically examine the role of International Trade in economic development.
 - 4) Evaluate achievements and failures of Five Year Plans in India.

मराठी रूपांतर

- सूचना :** i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
 ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 iii) उत्तरे नेमकी व मुद्देसूद असावीत.
 iv) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
 v) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **20** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : **20**
 - 1) 'आर्थिक वृद्धि' या संकल्पनेची व्याख्या द्या.
 - 2) अंगभूत तांत्रिक प्रगती म्हणजे काय ?
 - 3) 'सापेक्ष दारिद्र्य' म्हणजे काय ?
 - 4) 'अन्न सुरक्षितता' म्हणजे काय ?
 - 5) अतिरिक्त मूल्य म्हणजे काय ?
 - 6) संतुलीत वृद्धि म्हणजे काय ?

- 7) शेतीमध्ये नवीन तंत्र वापरण्यामधील दोन अडथळे सांगा.
- 8) व्यवहारतोलाची व्याख्या द्या.
- 9) मुक्त व्यापार म्हणजे काय ?
- 10) सूक्ष्म पातळीवरील नियोजन म्हणजे काय ?
- 11) आर्थिक विकास मापनातील दोन अडचणी सांगा.
- 12) जागतिकीकरणाचे दोन परिणाम सांगा.
- 13) मानव विकास निर्देशांक (HDI) म्हणजे काय ?

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

10

- 1) डोमर यांच्या आर्थिक वृद्धि प्रतिमानाची गृहिते सांगा.
- 2) लोकसंख्या आणि पर्यावरण यामधील संबंधाचे परिक्षण करा.
- 3) तांत्रिक द्विविधतेची संकल्पना स्पष्ट करा.
- 4) शाखत शेतीची संकल्पना स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 150 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

20

- 1) पॅसिनिटी यांचे आर्थिक वृद्धिचे प्रतिमान स्पष्ट करा.
- 2) भांडवलशाहीतील आरिष्ट वर्णन करा.
- 3) प्रेबिश, सिंजर आणि मिर्दाल प्रमेय स्पष्ट करा.
- 4) रोझेन्स्टेइन रोडान यांचा आर्थिक वृद्धीचा “प्रबळ धक्का सिद्धांत” सविस्तर स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 500 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

30

- 1) मानव संसाधन विकास म्हणजे काय ? मानव संसाधन विकासातील सरकारी भूमिकेचे विश्लेषण करा.
- 2) माल्थस यांच्या आर्थिक विकासाच्या सिद्धांताचे टीकात्मक स्पष्टीकरण करा.
- 3) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या आर्थिक विकासातील भूमिकेचे टीकात्मक परिक्षण करा.
- 4) भारतातील पंचवार्षिक योजनांच्या यश-अपयशाचे मूल्यमापन करा.

[3704] – 13

M.A. (Part – II) Examination, 2010
ECONOMICS
EC – 14 : Financial Institutions and Markets
(85 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

***N.B. :** i) All questions are **compulsory**.
ii) Figures to the **right** indicate **full** marks.
iii) Answer should be **precise** and to the **point**.*

1. Answer the following questions in **20** words **each** (**any ten**) : **20**

- 1) Define Money Market.
- 2) What is Financial Market ?
- 3) What is Financial Liberalization ?
- 4) What is meant by market risk ?
- 5) What is Finance Ratio ?
- 6) What is stock market ?
- 7) What is diversification of commercial banks ?
- 8) What is treasury bill market ?
- 9) State any two objectives of S.I.D.B.I.
- 10) What is call money market ?
- 11) What is Bank Rate ?
- 12) What is foreign direct investment ?
- 13) State two functions of A.D.B.

2. Answer the following questions in **50** words (**any two**) : **10**

- 1) Explain the concept of financial integration.
- 2) What are the indicators of financial development ?
- 3) What are the main functions of EXIM Bank ?
- 4) State the main functions of ECGC of India.

P.T.O.

3. Answer the following questions answer in **150** words (**any two**) : **20**
- 1) Explain fully the functions of Financial Sector.
 - 2) Explain the role of Small Industrial Development Bank of India (SIDBI).
 - 3) Explain the promotional role of Reserve Bank of India.
 - 4) Explain the role of U.T.I. in economic development.
4. Answer the following questions in **500** words **each** (**any two**) : **30**
- 1) Critically evaluate the banking sector reforms in India.
 - 2) Critically evaluate the performance of Commercial Banks 1970.
 - 3) Explain fully the functions and working of S.E.B.I.
 - 4) Evaluate the working and performance of Industrial Credit and Investment Corporation of India (I.C.I.C.I.).

मराठी रूपांतर

- सूचना:** १) सर्व प्रश्न सोडवा.
 २) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 ३) उत्तरे नेमकी व मुद्देसूद असावीत.
 ४) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. खालील प्रश्नांची उत्तरे **प्रत्येकी २०** शब्दात लिहा (कोणतेही दहा) : **२०**
- १) नाणेबाजाराची व्याख्या द्या.
 - २) वित्तीय बाजार म्हणजे काय ?
 - ३) वित्तीय उदारीकरण म्हणजे काय ?
 - ४) बाजार जोखीम म्हणजे काय ?
 - ५) वित्तीय गुणोत्तर म्हणजे काय ?
 - ६) रोखे बाजार म्हणजे काय ?
 - ७) व्यापारी बँकांचे विविधीकरण म्हणजे काय ?
 - ८) राजकोषीय पत बाजार म्हणजे काय ?
 - ९) भारतीय लघु उद्योग विकास बँकेची (SIDBI) कोणतीही दोन उद्दिष्ट्ये सांगा.

- १०) मागणी देय नाणेबाजार म्हणजे काय ?
- ११) बँक दर म्हणजे काय ?
- १२) विदेशी थेट गुंतवणूक म्हणजे काय ?
- १३) अशियन विकास बँकेची (A.D.B.) दोन कार्ये सांगा.

२. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : १०

- १) वित्तीय एकात्मिकरणाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- २) वित्तीय विकासाचे निर्देशक कोणते ?
- ३) निर्यात-आयात बँकेची मुख्य कार्ये कोणती ?
- ४) भारताच्या निर्यात पत हमी महामंडळाची मुख्य कार्ये सांगा.

३. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : २०

- १) वित्तीय क्षेत्राची कार्ये सविस्तर स्पष्ट करा.
- २) भारतीय लघु उद्योग विकास बँकेची भूमिका स्पष्ट करा.
- ३) भारतीय रिझर्व्ह बँकेची प्रवर्तनात्मक भूमिका स्पष्ट करा.
- ४) युनिट ट्रस्ट ऑफ इंडियाची (U.T.I.) भारताच्या आर्थिक विकासातील भूमिका स्पष्ट करा.

४. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५०० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : ३०

- १) भारतीय बँकींग क्षेत्रातील सुधारणांचे टीकात्मक मूल्यमापन करा.
- २) सन १९७० नंतर व्यापारी बँकांच्या कामगिरीचे टीकात्मक परिक्षण करा.
- ३) सेबीची (S.E.B.I.) कार्ये आणि कार्यपद्धती सविस्तर स्पष्ट करा.
- ४) भारतीय औद्योगिक पत व गुंतवणूक महामंडळाची कार्ये पद्धती व कामगिरीचे मूल्यमापन करा.

[3704] – 14

M.A. (Part – II) Examination, 2010
ECONOMICS
EC – 15 : Computer Application in Economic Analysis
(85 Pattern)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 60

- N.B. : i) All questions are **compulsory**.
ii) Figures to the **right** indicate **full** marks.
iii) **Answer** should be **precise** and to the point.
iv) Draw neat diagrams **wherever** necessary.*

1. Attempt **any seven** of the following :

(2×7=14)

- 1) List any two types of computer.
- 2) List any two commonly used search engine.
- 3) What is file ?
- 4) What is linear regression ?
- 5) What is software ?
- 6) What is e-trailers ?
- 7) What do you mean by T+2 delivery transaction.
- 8) What is digital currency ?
- 9) What is e-cheque ?
- 10) What is encryption ?

2. Attempt **any two** of the following :

(2×4=8)

- 1) Explain any two input devices.
- 2) What are the benefits of Internet to business ?

P.T.O.

- 3) What are the advantages of electronic trading ?
- 4) What is electronic transaction ? How this transaction is validated ?

3. Attempt **any three** of the following :

(3×6=18)

- 1) Explain the merits and demerits of least square method.
- 2) List and explain any two security procedure.
- 3) What is the need of secondary storage devices ? Explain the organisation of floppy disk.
- 4) Write a note on web browser and search engine.
- 5) “On line shopping can save time and money”, are do you agree with the statement ? Give example to support your answer.

4. Attempt **any one** of the following :

(1×20=20)

- 1) Explain B2C, C2B, B2B models with their applications.
- 2) Explain the application of computer in economic data analysis.

[3704] – 15

M.A. (Part II) Examination, 2010
ECONOMICS
EC – 16 : History of Modern Economics Analysis
(85 Pattern)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

*N.B. : i) Attempt **all** questions.*

*ii) Figures to the **right** indicate **full** marks.*

*iii) **Answers** should be **precise** and to the point.*

1. Answer the following questions in **20** words **each** (**any ten**) : **20**

- i) State Samuelson's definition of revealed preference.
- ii) What is the Hicksian definition of marginal rate of substitution ?
- iii) State Ragner Frisch's definition of Dynamic Economics.
- iv) What is Lewi's definition of capitalist sector ?
- v) State any two assumptions of Ohlin's theory of international trade.
- vi) State any two problems of Green Revolution described by Myrdal.
- vii) Define physical criteria of factor abundance.
- viii) What is Kantorovich's definition of decentralisation ?
- ix) State any two assumptions of Solow's model of economic growth.
- x) What is Kuznet's definition of double counting ?
- xi) Give any two disadvantages of regulations suggested by Stigler.
- xii) What is Stone's definition of National Income ?
- xiii) What is Timbergen's definition of static economics ?

2. Answer the following questions in **50** words **each** (**any two**) : **10**

- i) What are the properties of Hicksian indifference curve ?
- ii) Explain the assumptions of input-output analysis.
- iii) Explain the characteristics of Hayek's 'Neutral Money Policy'.
- iv) Explain Arrow's conditions of social choice.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **150** words **each** (any two) : **20**
- Explain Amartya Sen's applied approach to trade and welfare.
 - Explain the Friedman's theory of cash balance.
 - Explain Meade's approach to trade and welfare.
 - "Social ownership of the means of production is only a necessary but not a sufficient condition for efficient allocation of resources". Discuss.
4. Answer the following questions in **500** words **each** (any two) : **30**
- Explain in detail the Leontiefs Input-Output analysis.
 - Examine the portfolio theory of Tobin.
 - What are the properties of indifference curve ? Explain the consumer's equilibrium described by Hicks.
 - Explain in detail the Ohlin's theory of international trade.

मराठी रूपांतर

- सूचना :**
- सर्व प्रश्न सोडवा.
 - उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - उत्तरे नेमकी व मुद्देसूद असावीत.
 - संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी पत्रिका पहावी.

१. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : **20**
- सॅम्युअलसनची प्रकट पसंतीची व्याख्या सांगा.
 - हिक्स यांची सीमांत पर्यायता दराची व्याख्या काय आहे ?
 - रॅमर फ्रिशची गतिमान अर्थशास्त्राची व्याख्या द्या.
 - लेविस यांची भांडवली क्षेत्राची व्याख्या काय आहे ?
 - ओहलिनच्या आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या सिद्धांताची कोणतीही दोन गृहिते सांगा.
 - मिर्डालने वर्णन केलेल्या हरितक्रांतीच्या दोन समस्या सांगा.
 - घटक मुबलकतेच्या वास्तव निकषाची व्याख्या द्या.
 - कांतोरोविच यांची विकेंद्रीकरणाची व्याख्या काय आहे ?
 - सोलोच्या आर्थिक वृद्धी प्रतिभानाची कोणतीही दोन ग्रहिते सांगा.

- x) कुझनेटची दुडैरी मोजणीची व्याख्या काय आहे ?
- xi) स्टिग्लरते सूचविलेल्या नियंत्रणाचे कोणतेही दोन दोष द्या.
- xii) स्टोन यांची राष्ट्रीय उत्पन्नाची व्याख्या काय आहे ?
- xiii) टिंबरजेन यांची स्थिर अर्थशास्त्राची व्याख्या काय आहे ?

२. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

10

- i) हिक्सच समवृत्ती वक्राची वैशिष्ट्ये काय आहे.
- ii) आदान-प्रदान विश्लेषणाची गृहिते स्पष्ट करा.
- iii) हायेकच्या तटस्थ पैसा धोरणाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- iv) अॅरोच्या सामाजिक निवडीचे निकष स्पष्ट करा.

३. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

20

- i) अमर्थ सेन यांच्या उपयोजित आर्थिक कल्याणाचा दृष्टिकोण स्पष्ट करा.
- ii) फ्रिडमनचा रोख शिल्लक सिद्धांत स्पष्ट करा.
- iii) मेडे यांचे व्यापार आणि कल्याण याविषयीचा दृष्टिकोण स्पष्ट करा.
- iv) “उत्पादन साधनांची सामाजिक मालकी संसाधनांच्या कार्यक्रम वाटणीसाठी केवळ आवश्यक अट आहे परंतु पुरेशीअट नाही” चर्चा करा.

४. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५०० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

30

- i) लिऑटिफ यांचे आदान-प्रदान विश्लेषण सविस्तर स्पष्ट करा.
- ii) टॉबेनच्या रोख संग्रह सिद्धांताचे परिक्षण करा.
- iii) समवृत्ती पक्राची वैशिष्ट्ये कोणती ? हिक्सने वर्णन केलेला उपभोक्त्याचा समतोल स्पष्ट करा.
- iv) ओहलिनचा आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचा सिद्धांत सविस्तर स्पष्ट करा.

[3704] – 4

M.A. (Part – I) Examination, 2010
ECONOMICS
EC – 7 : Industrial Economics
(85 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*Note : 1) Attempt **all** questions.
2) Figures to the **right** indicate **full** marks.
3) Answer should be **precise** and to the **point**.*

1. Answer the following questions in **20** words **each** (**any ten**) : **20**

- 1) What is Industrial Economics ?
- 2) What is Industrial Location ?
- 3) Define small scale industry.
- 4) What is meant by rationalisation of industries ?
- 5) State two objectives of SFC's.
- 6) Define public sector.
- 7) Give full form of ICICI.
- 8) What is price discrimination ?
- 9) State the two problems of cotton textile industry.
- 10) What is regional imbalance ?
- 11) Define co-operative sector.
- 12) What is industrial dispute ?
- 13) What do you mean by MNC's ?

2. Answer in **50** words (**any two**) : **10**

- 1) State the factors affecting growth of firm.
- 2) Explain the factors affecting industrial productivity.
- 3) What are the objectives of ICICI ?
- 4) Explain the importance of foreign direct investment.

P.T.O.

3. Answer in **150** words (**any two**) :

20

- 1) What are the reasons of survival of small firm ?
- 2) Explain the role of MNC's in India.
- 3) Explain the problems of cement industry.
- 4) What are the features of Indian industrial labour ?

4. Answer in **500** words (**any two**) :

30

- 1) Explain the Weber's theory of industrial location.
- 2) Examine the role of working of IDBI.
- 3) What is industrial dispute ? Explain the causes and remedies of industrial dispute.
- 4) Explain the present position and main problems of sugar industry in India.

मराठी रूपांतर

सूचना: i) सर्व प्रश्न सोडवा.

ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

iii) उत्तरे नेमकी व मुद्देसूद असावीत.

iv) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) :

२०

- i) औद्योगिक अर्थशास्त्र म्हणजे काय ?
- ii) औद्योगिक स्थाननिश्चिती म्हणजे काय ?
- iii) लघुउद्योगाची व्याख्या द्या.
- iv) उद्योगाचे वाजवीकरण (विवेकीकरण) म्हणजे काय ?
- v) SFCs चे दोन उद्दिष्टे सांगा.
- vi) सार्वजनिक क्षेत्राची व्याख्या करा.
- vii) ICICI चे पूर्ण रूप द्या.
- viii) मूल्यभेद म्हणजे काय ?
- ix) सुती कापड उद्योगाच्या दोन समस्या लिहा.

- x) प्रादेशिक असमतोल म्हणजे काय ?
- xi) सहकार क्षेत्राची व्याख्या करा.
- xii) औद्योगिक कलह म्हणजे काय ?
- xiii) बहुराष्ट्रीय महामंडळापासून आपणास काय अर्थबोध होतो ?

२. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

१०

- i) उद्योग संस्थेच्या अभिवृद्धीवर परिणाम करणारे घटक सांगा.
- ii) औद्योगिक उत्पादकतेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
- iii) ICICI ची उद्दिष्ट्ये कोणती ?
- iv) प्रत्यक्ष विदेशी गुंतवणूकीचे महत्व स्पष्ट करा.

३. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

२०

- i) लहान उत्पादन संस्था टिकून राहण्याची कारणे कोणती ?
- ii) भारतातील बहुराष्ट्रीय महामंडळाची भूमिका स्पष्ट करा.
- iii) सिमेंट उद्योगाच्या समस्या स्पष्ट करा.
- iv) भारतातील औद्योगिक श्रमिकांची वैशिष्ट्ये कोणती ?

४. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५०० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

३०

- i) औद्योगिक स्थान-निश्चितीचा वेबरचा सिद्धांत स्पष्ट करा.
- ii) भारतीय औद्योगिक विकास बँकेची (IDBI) भूमिका व कार्य पद्धती चे परिक्षण करा.
- iii) औद्योगिक कलह म्हणजे काय ? औद्योगिक कलहाची कारणे व उपाय योजना स्पष्ट करा.
- iv) भारतातील साखर उद्योगांची आजची स्थिती व समस्या स्पष्ट करा.

[3704] – 5

M.A. (Part – I) Examination, 2010
ECONOMICS (85 Pattern)
EC-8 : Labour Economics

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

- N.B. :** i) *All questions are compulsory.*
ii) *Figures to the right indicate full marks.*
iii) *Answers should be precise and to the point.*
iv) *Draw neat diagrams wherever necessary.*

1. Answer the following questions in **20** words each (**any ten**) : **20**

- 1) What is 'Labour Market' ?
- 2) What is Mobility of Labour ?
- 3) What is Bonus ?
- 4) What is Disguised Unemployment ?
- 5) What is meant by 'Relative Poverty' ?
- 6) Define the concept of 'Trade Union'.
- 7) Define collective Bargaining.
- 8) State any two problems of child labour.
- 9) What is Exit Policy ?
- 10) State any two problems of female labour.
- 11) What is meant by 'Labour Welfare' ?
- 12) What is meant by 'Industrial Disputes' ?
- 13) Give the two objectives of 'Second National Commission on Labour'.

2. Answer the following questions in **50** words each (**any two**) : **10**

- 1) What are the methods of recruitment of labour ?
- 2) What are the measures to improve productivity of labour ?
- 3) Explain the concept of 'social assistance'.
- 4) Write briefly the structure of 'Labour Union' in India.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **150** words each (**any two**) : **20**
- 1) Trace the productivity and wage relationship in India.
 - 2) Explain the concept of bonus system and profit sharing.
 - 3) Take a brief review of social security policies in India.
 - 4) Discuss the state policy on Labour Welfare in India.
4. Answer the following questions in **500** words each (**any two**) : **30**
- 1) Discuss the problems related to labour markets in India and suggest the measures to improve it.
 - 2) Assess the Indian National Wage Policy.
 - 3) What are the causes of industrial disputes ? Discuss methods of their settlement.
 - 4) State and explain the role of second National Commission of Labour.

मराठी रूपांतर

- सूचना :**
- i) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 - ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - iii) उत्तरे नेमकी आणि मुद्देसूद असावीत.
 - iv) आवश्यक तेथे सुबक आकृती काढा.
 - v) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दांत लिहा (कोणतेही दहा) : **20**
- 1) 'श्रमबाजार' म्हणजे काय ?
 - 2) 'श्रमाची गतिशीलता' म्हणजे काय ?
 - 3) 'बोनस' म्हणजे काय ?
 - 4) छुपी बेकारी म्हणजे काय ?
 - 5) सापेक्ष दरिद्र्य म्हणजे काय ?
 - 6) कामगार संघाची व्याख्या द्या.
 - 7) सामुदायीक सौदाशक्तीची व्याख्या द्या.

- 8) बाल कामगारांच्या कोणत्याही दोन समस्या लिहा.
- 9) निर्गमन धोरण काय आहे ?
- 10) स्त्री कामगारांच्या कोणत्याही दोन समस्या लिहा.
- 11) 'श्रम कल्याण' म्हणजे काय ?
- 12) औद्योगिक कलह म्हणजे काय ?
- 13) श्रमाच्या दुसऱ्या राष्ट्रीय आयोगाची दोन उद्दिष्टे द्या.

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

10

- 1) श्रम भरतीच्या पद्धती कोणत्या आहेत ?
- 2) श्रमाची उत्पादकता वाढविण्याच्या उपाययोजना कोणत्या ?
- 3) 'सामाजिक सहाय्य' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- 4) भारतातील कामगार संघटनांची रचना थोडक्यात लिहा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

20

- 1) भारतातील उत्पादकता व वेतन संबंध यांचा मागोवा घ्या.
- 2) लाभ विभाजन व बोनस पद्धती या संकल्पना स्पष्ट करा.
- 3) भारतातील सामाजिक सुरक्षा धोरणाचा थोडक्यात आढावा द्या.
- 4) भारतातील कामगार कल्याणा संबंधीच्या शासकीय धोरणाची चर्चा करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **500** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

30

- 1) भारतातील श्रम बाजाराच्या समस्यांची चर्चा करा आणि श्रम बाजार सुधारणेसाठी उपाय सुचवा.
- 2) भारतीय राष्ट्रीय वेतन धोरणाचे मूल्यमापन करा.
- 3) औद्योगिक कलहाची कारणे कोणती आहेत ? ते सोडविण्याच्या पद्धतींची चर्चा करा.
- 4) श्रमाच्या दुसऱ्या राष्ट्रीय आयोगाची भूमिका सांगा व स्पष्ट करा.

[3704] – 7

M.A.(Part I) Examination, 2010
ECONOMICS
EC – 10 : Econometrics
(85 Pattern)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

- N.B. : i) Attempt **all** questions.*
*ii) Figures to the **right** indicate **full** marks.*
*iii) Answer should be **precise** and to the point.*
*iv) Use of calculator is **allowed**.*

1. Attempt **any ten** of the following :

20

- 1) State Gauss-Markov theorem.
- 2) Define R^2 and adjusted R^2 .
- 3) State properties of OLS estimators.
- 4) Define multicollinearity.
- 5) What is a 'Logit Model' ?
- 6) Define 'Dummy Variables'.
- 7) Define 'Instrumental variables'.
- 8) State briefly Koyak approach to distributed lag models.
- 9) State identification problem.
- 10) State order condition of identification.
- 11) What do you mean by stationary time series ?
- 12) State Random Walk Model.
- 13) State Hoteling's T^2 -statistic.

P.T.O.

2. Attempt **any two** of the following :

10

- 1) Compare economics, Econometrics and Mathematics.
- 2) Explain principle of least squares to estimate the linear equation of the form $Y = \alpha + \beta.X$.
- 3) Write a brief note on probit and tobit models.
- 4) Explain indirect least squares method for estimating simultaneous equation models.

3. Attempt **any two** of the following :

20

- 1) State and explain different tests for testing stationarity of a stochastic process.
- 2) Explain Almon approach to distributed lag models.
- 3) Explain Box-Jenkin Methodology for forecasting time series.
- 4) Consider following two equation model of an industry

$$p = b_{11}q + b_{12}y$$

$$q = b_{21}p + b_{22}w + b_{23}z$$

where w, y and z are exogenous. Are these equations exactly identified ? State giving reasons.

4. Attempt **any two** of the following :

30

- 1) Consider the following data on advertisement cost in Th. Rs. (X) and sale of product in lakhs Rs. (Y).

X: 41 67 92 38 80 84

Y: 46 52 85 50 83 60

obtain the least square regression line of Y on X and estimate sales when advertisement cost is Rs.60,000. Also interpret the value of regression coefficient.

- 2) Obtain the equation of the plane of regression of X_1 on X_2 and X_3 from the following data.

$$\begin{array}{lll} \bar{X}_1 = 28.02 & \bar{X}_2 = 4.91 & \bar{X}_3 = 594 \\ \sigma_1 = 4.4 & \sigma_2 = 1.1 & \sigma_3 = 80 \\ \gamma_{12} = 0.8 & \gamma_{13} = -0.4 & \gamma_{23} = -0.56 \end{array}$$

- 3) Consider the following model of demand and supply :

$$Q_d = a_1 + b_1 P + c_1 Y$$

$$Q_s = a_2 + b_2 P + c_2 Z$$

$$\text{and } Q_d = Q_s$$

Where Q_d = quantity demanded Q_s = Quantity supplied.

P = Price Y = disposable income.

Z = cost of major raw material.

Y and Z are exogenous variables.

Determine the reduced form of these equations.

- 4) Write a note on 'Heteroscedasticity'.

[3704] – 8

M.A. (Part – I) Examination, 2010
ECONOMICS
EC-11 : Demography
(85 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :** i) Attempt **all** questions.
ii) Figures to the **right** indicate **full** marks.
iii) Answers should be **precise** and to the **point**.

1. Answer the following questions in **20** words each (**any ten**) : **(20)**

- 1) Define 'Demography'.
- 2) What is population explosion ?
- 3) Define fertility.
- 4) State the meaning of 'Optimum Population'.
- 5) What is Internal migration ?
- 6) Give two characteristics of Census.
- 7) Define 'Death Rate'.
- 8) What is Child Mortality ?
- 9) State the meaning of 'Life Expectancy'.
- 10) Give two objectives of child health policy.
- 11) What is meant by 'Population projection' ?
- 12) What is International migration ?
- 13) Define 'Family welfare'.

2. Answer the following questions in **50** words each (**any two**) : **(10)**

- 1) What are the components of population growth ?
- 2) State the factors affecting distribution of population.
- 3) What are the salient features of 2001 Census of India ?
- 4) Explain the concept of 'Woman Empowerment'.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **150** words each (**any two**) : (20)
- 1) Explain the factors affecting fertility in less developed countries.
 - 2) Take a review of characteristics and methodology used for Census in India.
 - 3) Explain in detail the characteristics of National Family Health Survey – I.
 - 4) Which are the changing characteristics of population in India ?
4. Answer the following questions in **500** words each (**any two**) : (30)
- 1) Explain the nature and scope of Demography and its relation to Economics, Ecology and Sociology.
 - 2) Explain in detail the causes of Migration.
 - 3) Analyse the changing characteristics of population in India.
 - 4) Critically evaluate Indian population policy.

मराठी रूपांतर

- सूचना : i) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 iii) उत्तरे नेमकी व मुद्देसूद असावीत.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दहा) : (20)
- 1) लोकसंख्या शास्त्राची व्याख्या द्या.
 - 2) लोकसंख्या प्रस्फोट म्हणजे काय ?
 - 3) जनन क्षमतेची व्याख्या द्या.
 - 4) पर्याप्त लोकसंख्या याचा अर्थ सांगा.
 - 5) अंतर्गत स्थलांतर म्हणजे काय ?
 - 6) जनगणनेची दोन वैशिष्टे सांगा.
 - 7) मृत्यूदराची व्याख्या द्या.
 - 8) बालमृत्यूदर म्हणजे काय ?
 - 9) 'आर्युमान' या संकल्पनेचा अर्थ स्पष्ट करा.
 - 10) बाल आरोग्य धोरणाची दोन उद्दिष्टे द्या.
 - 11) 'लोकसंख्या अंदाज' म्हणजे काय ?
 - 12) अंतरराष्ट्रीय स्थलांतर म्हणजे काय ?
 - 13) 'कुटुंब कल्याणाची' व्याख्या द्या.

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : (10)
- 1) लोकसंख्या वृद्धीचे घटक कोणते ?
 - 2) लोकसंख्या विभाजनावर परिणाम करणारे घटक सांगा.
 - 3) सन २००१ मधील भारतीय जनगणनेची ठळक वैशिष्टे कोणती ?
 - 4) 'महिला सबलीकरण' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दांत सविस्तर लिहा (कोणतेही दोन) : (20)
- 1) अल्पविकसित देशातील जननदरावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
 - 2) भारतीय जनगणनेची वैशिष्टे व पद्धती यांचा थोडक्यात आढावा घ्या.
 - 3) राष्ट्रीय पातळीवरील कौटुंबिक आरोग्य सर्वेक्षण - I ची वैशिष्टे सविस्तर स्पष्ट करा.
 - 4) भारतीय लोकसंख्येची बदलती वैशिष्टे कोणती आहेत ?
4. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **500** शब्दांत सविस्तर लिहा (कोणतेही दोन) : (30)
- 1) लोकसंख्या शास्त्राचे स्वरूप व व्याप्ति स्पष्ट करा. आणि त्याचा अर्थशास्त्र, पर्यावरण व समाजशास्त्राशी असलेला संबंध स्पष्ट करा.
 - 2) स्थलांतराची कारणे विस्तृतपणे स्पष्ट करा.
 - 3) भारतीय लोकसंख्येच्या बदलत्या वैशिष्ट्यांचे विश्लेषण करा.
 - 4) भारताच्या लोकसंख्या धोरणाचे टिकात्मक मूल्यमापन करा.
-

